

การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ เลอเวือะ (ละว้า) บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Preservation and Revitalization Project for Sustainability: The case of Lavua (Lawa) Ban Papae, Mae Sariang district, Mae Hong Son province

ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์
มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

โจทย์สำคัญที่มักพุดกันเสมอในแนวคิดของการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมคือจะทำอย่างไรให้เกิด “ความยั่งยืน” (Sustainability) บทความนี้พยายามจะเสนอคำตอบให้กับคำถามข้างต้น ซึ่งสามารถสรุปในเบื้องต้นนี้ว่าการจะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้นั้นต้องเกิดจากกระบวนการคู่ขนานกันระหว่างนักวิชาการจากภายนอกกับคนภายในชุมชน คือต้องเกิดจากคนนอก-คนใน (Outsider & Insider) โดยการที่นักวิชาการเข้าไปกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญ และช่วยพัฒนาฐานความรู้ให้เกิดขึ้น โดยอิงหลักทฤษฎีจิตวิทยาว่าการสร้างแรงจูงใจด้านบวกสามารถทำให้คนในชุมชนเกิดความภูมิใจและความมีศักดิ์ศรี (Prestige) ในภาษาและวัฒนธรรมของตน และใช้รูปแบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community based research) และรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ทำให้ชุมชนสามารถตัดสินใจและหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูด้วยตนเอง ในขณะเดียวกันสังคมภายนอกเช่นเครือข่ายของนักวิชาการภายนอกหลายๆ หน่วยงานเข้ามาทำงานบูรณาการความรู้ร่วมกันจึงจะนำไปสู่ความยั่งยืน คือเป็น Outsider + Insider = Sustainability

บทความนี้นำเสนอกรณีตัวอย่างของการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมเลอเวือะ (ละว้า) บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้มีการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการและชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่าห้าปี ซึ่งประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง และเห็นพัฒนาการที่น่าสนใจหลายประการดังจะกล่าวถึงในบทความนี้

คำสำคัญ : เลอเวือะ(ละว้า) การอนุรักษ์ภาษา การฟื้นฟูภาษา ความยั่งยืน

ABSTRACT

An important question always asked with regard to the concept of preservation and revitalization of language and culture is: How is it sustainable? This article offers an answer to the issue of preservation and revitalization of language and culture for sustainability, namely, the parallel working process between the outsiders ((academic) and insiders (community). Outsiders encourage community awareness by raising and engaging in the development of knowledge bases grounded in the psychology theory of creating positive

incentives to encourage people in the community to feel pride and esteem in their languages and cultures. The methods of community based research (CBR) and participatory action research (PAR) were used for this study and communities learned to make decisions and find ways to preserve and revitalize their languages and cultures by themselves. Meanwhile, outsiders, insiders and stakeholders worked together to integrate the various kinds of knowledge so as to lead to sustainability. It can be concluded that Outsider + Insider = Sustainability.

This article aims to present “The Preservation and Revitalization of Language and Culture: A case of Lavua (Lawa) Ban Papae, Mae Sariang district, Mae Hong Son province. This group has been working on this for over five years. The result of the language preservation and revitalization has been successful partly due to the numerous interesting activities mentioned in this article.

Keywords : Lawa, Lavua, Language Preservation, Language Revitalization, Sustainability

บทนำ

โจทย์สำคัญที่มักพุดกันเสมอในแนวคิดของการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมคือจะทำอย่างไรให้เกิด “ความยั่งยืน” (Sustainability) คำตอบก็คือ การสร้างความรู้แบบคู่ขนานกันระหว่างคนนอก-คนใน (Outsider&Insider) โดยนักวิชาการทำหน้าที่จัดระบบความรู้และกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญในภาษาและวัฒนธรรมของตนและใช้วิธีวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research) และรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ทำให้ชุมชนสามารถตัดสินใจและหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูด้วยตนเองได้ อาจสรุปเป็น โมเดลสั้นๆ คือ คนนอก (นักวิชาการ เครือข่าย) + คนใน (ชุมชน) = ความยั่งยืน ในที่นี้จะนำเสนอกรณีศึกษาของกลุ่มเลอเวือะ (ละว้า) บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

“เลอเวือะ” คือใคร

“เลอเวือะ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเทือกเขาถนนธงชัยกลางในจังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ภาษาที่ใช้จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) หรือเดิมเรียกว่ากลุ่มภาษาตระกูลมอญ – เขมร สาขาย่อยปะหล่อง – ว้า

ในทัศนะของชาวเลอเวือะ คำว่า “ละวะ” “ละว้า” หรือ “ลัวะ” เป็นคำที่คนนอกเรียกพวกเขา แต่พวกเขาเรียกตนเองว่า “เลอเวือะ” ดังนั้น ในปัจจุบันเราจึงควรเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “เลอเวือะ” ส่วนความหมายของคำว่า “เลอเวือะ” ไม่ได้แปลว่า “คน” เหมือนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แต่แปลว่า “ประตู่”

ชาวเลอเวือะในหมู่บ้านป่าแป๋ ต.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน มีจำนวนครัวเรือน 87 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 464 คน ปัจจุบันในชุมชนมีการนับถือศาสนาอยู่ 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ซึ่งจะนับถือศิวควบคู่ไปด้วย และศาสนาคริสต์ ซึ่งแยกเป็น 2 นิกาย คือ คาทอลิก และ โปรเตสแตนต์ ซึ่งกลุ่มหลังนี้จะไม่นับถือผีด้วยข้อห้ามทางศาสนา ทำให้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีค่อยๆ เสื่อมคลายลง รวมไปถึงคำศัพท์เก่าๆ ที่ปกติสัมพันธ์กับพิธีกรรมและการละเล่นต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ถึงจะมีวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่บ้าง แต่ชาวเลอเวี้อะบ้านป่าแป๋ถือเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ยังดำรงเอกลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะตนไว้ ทั้งด้านภาษา เครื่องแต่งกาย รวมไปถึงประเพณี และพิธีกรรมสำคัญที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมาช้านาน เช่น การขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีเลี้ยงผี ตลอดจนวรรณกรรมมุขปาฐะที่สืบทอดกันมาปากต่อปากจากบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่าบทกวี “เลอซอมแล” ซึ่งในปัจจุบันมีผู้สามารถถ่ายทอดเสียงเลอซอมแลนี้ได้อย่างลงตัวที่ จนกลายเป็นที่มาของจุดเริ่มต้นในการทำวิจัยด้านภาษาและวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกภูมิปัญญา โดยมิศุนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยลัยมหิดลทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นผู้หนุนเสริมทางวิชาการ

เลอเวี้อะกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จุดเริ่มต้นที่ชาวเลอเวี้อะบ้านป่าแป๋เริ่มหันมาสนใจกระบวนการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นกันนั้น ประการแรก เป็นผลมาจากข้อจำกัดของการใช้ตัวเขียนภาษาไทยตามปกติที่ไม่สามารถจะบันทึกเสียงของภาษาเลอเวี้อะได้อย่างถูกต้อง และประการที่สอง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่ภาษาไทยกลางได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลผ่านระบบการศึกษาและสื่อโทรทัศน์ทำให้ชาวบ้านเริ่มต้องการอนุรักษ์รากเหง้าอันเป็นตัวตนของตนเองโดยผ่านภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

หลังจากที่นักวิชาการได้เข้าไปทำงานสักระยะและเกิดความร่วมมือกันในการส่งเสริมการวิจัยในปีพ.ศ. 2548 ชาวเลอเวี้อะบ้านป่าแป๋ได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นครั้งแรกในเรื่อง “การสืบทอดและใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชพื้นบ้านชาวเลอเวี้อะบ้านป่าแป๋” ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็กเยาวชน ผู้สนใจ โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผู้รู้ในชุมชนร่วมกันถ่ายทอด รวมถึงการศึกษารวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และสืบทอดพันธุกรรมพืชพื้นบ้าน โดยมีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอนคอยติดตามและสนับสนุนกระบวนการทำงาน ผลการดำเนินงานพบว่า พันธุ์พืชบางชนิด หรือคำบางคำในภาษาเลอเวี้อะไม่สามารถเขียนด้วยภาษาเลอเวี้อะอักษรไทยที่เคยมีมาแต่เดิม เนื่องจากมีเสียงลักษณะพิเศษมากกว่าถิ่นอื่น จากจุดนี้เองที่ทำให้ชาวเลอเวี้อะได้พยายามพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาเลอเวี้อะอักษรไทย สำเนียงบ้านป่าแป๋ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบันทึกองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าของตนเองทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา คำสอน ฯลฯ

ในปี พ.ศ.2550 กลุ่มผู้นำชุมชน นำโดยนายบือ ขจรศักดิ์ศรี กำนันของตำบลในขณะนั้น ได้ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมของตนอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่นับวันจะค่อยๆ เลือนหายไป และเกรงว่าองค์ความรู้หรือวัฒนธรรมเหล่านี้จะสูญหายไปจากชาวเลอเวี้อะและไม่สามารถถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังได้ จึงได้เริ่มต้นการจัดทำโครงการวิจัยเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง “รักษัลโพงละเวี้อะ”

ผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ชาวเลอเวี้อะบ้านป่าแป๋มีระบบตัวเขียนภาษาเลอเวี้อะที่ใช้เป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวและองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวเลอเวี้อะด้วยภาษาเลอเวี้อะสำเนียงบ้านป่าแป๋ เช่น คำศัพท์ภาษาเลอเวี้อะ, เรื่องเล่า, นิทาน, บทกวีเลอซอมแล และองค์ความรู้เรื่องข้าวของชาว เลอเวี้อะ นอกจากนั้น

ชาวเลอเวี้อะยังสามารถผลิตหนังสือนิทานภาษาเลอเวี้อะ โดยจัดทำในลักษณะของหนังสือเล่มเล็ก และหนังสือเล่มยักษ์ ซึ่งทีมวิจัยเลอเวี้อะต้องการจะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชาวเลอเวี้อะในชุมชนต่อไป และได้มองหาแนวทางการนำภาษาเลอเวี้อะเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดภาษาและภูมิปัญญาของชาวเลอเวี้อะอย่างเป็นระบบ

หลังจากนั้นในปีพ.ศ. 2553 ได้มีการพูดคุยร่วมกันระหว่างทีมวิจัย ชุมชน โรงเรียนและผู้ประสานงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต และศูนย์ประสานงานฯ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาโจทย์ต่อไปด้วยหวังให้ภาษาและวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การผลักดันให้ภาษาเลอเวี้อะได้เข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 10 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน จะทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดภาษาและภูมิปัญญาของชาวเลอเวี้อะผ่านการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบของโรงเรียน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาแก่เด็กเลอเวี้อะอีกด้วย โดยเริ่มตั้งแต่การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นปฐมวัย จึงกลายเป็นที่มาของการเกิดโครงการวิจัย “รูปแบบการจัดการศึกษาแบบทวิภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย โดยใช้ภาษาเลอเวี้อะร่วมจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 10 ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนบ้านป่าแป๋ หมู่ 3 ต.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน”

การจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาในโรงเรียน

การใช้ภาษาไทยเป็นเพียง “เอกภาษา” ในโรงเรียนทั่วประเทศ เพราะถือเป็นภาษามาตรฐาน ปัญหาคือทำให้ภาษาไทยสำเนียงท้องถิ่นและภาษาชาติพันธุ์ต่างๆ ค่อยๆ หดความนิยมลงไป หรือกระทั่งสูญหายในที่สุด ดังนั้น หากต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาเลอเวี้อะจึงต้องไปแก้ปัญหาค้นหาพื้นฐานจากโรงเรียน

ตามบริบทของชุมชนที่มีการใช้ภาษาเลอเวี้อะทั้งในครอบครัวและชุมชนถึง 100% ถือเป็นปัจจัยเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีต้นแบบการทำงานจากกลุ่มมลาอยู่ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งใช้หลักการพื้นฐานของการศึกษาคือ การให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้จากสิ่งที่รู้ไปสู่สิ่งที่ไม่รู้ และการใช้ภาษาแม่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนรู้ โดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัวออกไปหรือสิ่งที่ไม่รู้จักไปที่ละขั้น จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงสภาพสังคมวัฒนธรรมที่บ้านของตนไปสู่สังคมภายนอก จากภาษาที่บ้านไปสู่ภาษาที่โรงเรียน จากภาษาพูดไปสู่ภาษาเขียน และจากภาษาท้องถิ่นที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ไปสู่ภาษาราชการหรือภาษาไทยที่ไม่คุ้นเคย การจัดการศึกษาแบบทวิภาษาจึงเน้นการสอนภาษาท้องถิ่นหรือภาษาแม่ในช่วงแรกเพื่อให้เด็กมีฐานทางภาษาที่เข้มแข็ง (ผ่านภาษาแม่) อันเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ภาษาไทยและสาระวิชาอื่นๆ ได้อย่างเป็นระบบ

ในการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษา เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่เด็กนักเรียนอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการเรียนการสอนก่อน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของครู ผู้ปกครอง และคนในชุมชนเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สศึกษานิเทศก์ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประชุมหารือร่วมกันเพื่อรับทราบและตัดสินใจร่วมกันในการที่จะนำภาษาท้องถิ่นเข้าสอนในโรงเรียน

2. ครู ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน เช่น ลักษณะนิสัย พฤติกรรมของเด็กนักเรียนขณะที่อยู่ที่บ้านและโรงเรียน ตลอดจนข้อมูลทางภาษา ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อนำมาจัดทำเนื้อหาหลักสูตรและสื่อในการจัดการศึกษาแบบทวิภาษาในระดับชั้นปฐมวัยรวมทั้งการศึกษาแนวคิดและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา ซึ่งขั้นตอนนี้ถือเป็นโอกาสที่ครูจะสามารถอธิบายเพิ่มเติมถึงแนวคิดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาให้ผู้ปกครองเข้าใจ เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดว่า “เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้ว ทำไมครูไม่สอนภาษาไทย”

3. การสร้างหลักสูตรและแผนการจัดการประสบการณ์การเรียนการสอนแบบทวิภาษา ทีมวิจัยร่วมกับนักวิชาการจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาฯ ม.มหิดล ศึกษาวิเคราะห์ด้านการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ผู้ปกครองนักเรียนปฐมวัยและชาวบ้านในชุมชน สร้างหลักสูตรและแผนการจัดการประสบการณ์อิงตามมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย และสอดคล้องกับปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชน

4. ชุมชนเจ้าของภาษาและครูร่วมผลิตสื่อการเรียนการสอนแบบทวิภาษา ประกอบด้วยสื่อที่เน้นความเข้าใจและความถูกต้อง ซึ่งได้แก่ เพลง นิทาน นิทานภาพ ฉากภาพวัฒนธรรม เกมการศึกษา (บัตรคำ ต่อภาพ ฯลฯ) การละเล่นพื้นบ้าน เรื่องเล่า แผ่นภาพตัวอักษร ชุดคำศัพท์ TPR ภาษาไทย แบบเรียนเตรียมอ่าน-เขียนภาษาเลอเวือะ เป็นต้น ในกระบวนการผลิตสื่อนี้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของภาษาจะมีบทบาทในการผลิตสื่อค่อนข้างมาก เนื่องจากสื่อที่สร้างขึ้นมานั้นล้วนเป็นสื่อภาษาเลอเวือะที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมของชาวเลอเวือะทั้งสิ้น

ในกระบวนการผลิตสื่อการเรียนการสอนนี้ ถือว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งครู ชุมชนเจ้าของภาษา ตลอดจนเยาวชนในหมู่บ้าน กล่าวคือ ครูทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดหน่วยการเรียนรู้ตามแผนการสอน กลุ่มผู้อาวุโสในชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้บอกเล่าเรื่องราววัฒนธรรม เช่น เรื่องเล่า นิทาน เพลง เพื่อเป็นเนื้อหาสำหรับการสอน ส่วนกลุ่มเยาวชนทำหน้าที่เป็นนักวาดภาพและระบายสี เพื่อให้เกิดความสวยงามสำหรับสอนน้องในชั้นอนุบาล ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมของตนเองในทางอ้อมอีกด้วย

5. ฝึกรูมมีปัญญาในการใช้กลวิธีการสอนแบบต่างๆเมื่อได้มีการสร้างแผนและผลิตสื่อแล้ว ขึ้นต่อไปจึงเป็นการฝึกรูมมีปัญญาในการทดลองใช้สื่อและกลวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ โดยมีผู้เชี่ยวชาญจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาฯ เป็นวิทยากรในการอบรม ซึ่งผู้ที่จะเป็นครูรูมมีปัญญานั้นจะต้องเป็นเจ้าของภาษาที่ชุมชนให้การยอมรับ มีความรู้และความเข้าใจในประเพณีวัฒนธรรมและสามารถใช้ภาษาเลอเวือะได้เป็นอย่างดี ทั้งทักษะการฟัง การพูด และการใช้ระบบตัวเขียนภาษาเลอเวือะ รวมทั้งการอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดี

6. ทดลองจัดการศึกษาแบบทวิภาษาในชั้นปฐมวัยขณะนี้ทางโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 10 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน อยู่ระหว่างการทดลองจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาตามแผนการจัดการประสบการณ์ที่ได้กำหนดไว้ ผลจากการสังเกตเบื้องต้นพบว่า จากเด็กที่ไม่อยากมาโรงเรียน ไม่สามารถ

สื่อสารภาษาไทยได้ กลายเป็นเด็กนักเรียนที่มีความสุขในการเรียนมากขึ้น กล่าวคือ กล่าวแสดงออก สามารถเดินร้องเพลงเลอเวีอะให้ผู้ใหญ่และผู้ปกครองที่บ้านได้ชื่นชมอีกด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการจะส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษาเลอเวีอะได้อย่างเกิดประสิทธิภาพนั้น โรงเรียนคือต้นทางอย่างหนึ่ง แต่ต้นทางที่สำคัญที่ต้องทำควบคู่กันไปคือการส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนเห็นคุณค่าในภาษาของตนเองด้วย

เครือข่ายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาเลอเวีอะ

ภาษาเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กับความรู้และภูมิปัญญา เพราะคำศัพท์หรือภาษานั้นสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่ภายนอกเช่น สังคม สิ่งแวดล้อม การค้า และอื่นๆ ดังนั้น การจะฟื้นฟูภาษาให้เป็นไปอย่างได้ผลยิ่งขึ้น จึงต้องมีกระบวนการฟื้นฟูความรู้ด้านต่างๆ และการสร้างแรงบันดาลใจหรือแรงจูงใจด้านบวกควบคู่ไปพร้อมกัน เพื่อให้ภาษาดังกล่าวอยู่ได้ภายใต้โครงสร้างที่ควรจะเป็น คนในชุมชนเกิดความภูมิใจและความมีศักดิ์ศรี (Prestige) ในภาษาและวัฒนธรรมของตน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ทำการประสานงานและชักชวนคนจากหลายๆ กลุ่มเข้ามาร่วมดำเนินงานโครงการวิจัยต่างๆ ของคนเลอเวีอะ ได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ได้แก่ ครูในโรงเรียน ครูภูมิปัญญา (เจ้าของภาษา) ผู้ปกครอง คนในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหนุนเสริมด้านวิชาการต่างๆ อาทิ ราชบัณฑิตยสถานได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อรับรองระบบตัวเขียนภาษาเลอเวีอะอักษรไทยเมื่อปี 2556 กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศขึ้นทะเบียนภาษาเลอเวีอะ เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ สาขาภาษา เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2556 และภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เข้ามาร่วมศึกษาวิจัยกับชุมชน โดยทำการศึกษาความเชื่อมโยงทางภาษากับประวัติศาสตร์ควบคู่กัน ภายใต้โครงการชื่อ “โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ของชาวเลอเวีอะและมอญ” ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการย่อยของโครงการ “ศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น :การบูรณาการความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นสู่ความรู้เชิงวิชาการ” อีกทั้งสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ร่วมทำวิจัยกับชุมชนภายใต้โครงการ “ฟิออน เลอเวีอะ ’ขวงแป (อาหารเลอเวีอะบ้านป่าแป้)” โดยโครงการต่างๆที่ดำเนินการมานั้น ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส) นอกจากนี้ยังมีมูลนิธิATMASEVA ได้นำนักศึกษาวต่างประเทศมาฝึกสอนภาษาอังกฤษให้กับเด็กเลอเวีอะอีกด้วย

การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาภาษาเลอเวีอะเท่ากับเป็นการช่วยส่งเสริมให้คนทั่วประเทศตระหนักและเห็นความสำคัญของภาษาที่กำลังมีคนพูดกันน้อยลง และในขณะเดียวกันก็ทำให้เห็นว่าภาษานี้เป็นภาษาดั้งเดิมเก่าแก่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ (Mainland Southeast Asia)

ในขณะที่โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวเลอเวีอะและมอญ ได้ศึกษาข้อมูล ในมิติทางประวัติศาสตร์ทำให้เห็นว่าชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋เป็นกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์มานับพันปี เป็นอย่างน้อยตั้งแต่สมัยทวารวดี จากการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านนิรุกติศาสตร์ยังชี้ให้เห็นว่าคำศัพท์บางคำ สะท้อนว่าชาวเลอเวีอะเป็นกลุ่มคนที่เคยสัมผัสกับกลุ่มคนที่พูดภาษามอญค่อนข้างมาก ก่อนที่จะแยก ย้ายกันไปเมื่อหลายพันปีก่อน นอกจากนี้ยังสะท้อนว่ากลุ่มคนพวกนี้เคยอยู่ในสังคมระดับรัฐ และมีการ ติดต่อกับเมืองเชียงใหม่มาจนถึงสมัยล้านนา นอกจากนี้ความรู้ที่ได้จากการจัดทำโครงการข้างต้น ยังนำไปสู่การพัฒนาเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความเป็นรูปธรรม เพื่อในอนาคตจะได้นำมาใช้สำหรับการ จัดทำเป็นหลักสูตร “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ของชาวเลอเวีอะบ้านป่าแป๋ได้อีกด้วย

นอกจากนี้แล้ว ชุมชนเลอเวีอะบ้านป่าแป๋ ยังได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริการวิชาการและสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อทำกิจกรรมภายใต้ชื่อโครงการ “จากเรื่องเล่าสู่สิ่งของ จากสิ่งของสู่เรื่องเล่า มาเป็นระยะเวลาต่อเนื่อง 2 ปี (2556-2557) ด้วยการนำนักศึกษาไปทำกิจกรรมร่วมกับ เด็กนักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่ออุบลรัตน์ 10 โดยรูปแบบของกิจกรรมในโครงการนี้ใช้แนวทางการทำ หมู่บ้านให้เป็นพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้ ด้วยการให้นักศึกษากับนักเรียนเลอเวีอะไปเก็บข้อมูลนิทาน ตำนาน ความเชื่อ และภูมิปัญญาจากบ้านต่างๆ ในชุมชน แล้วนำความรู้เหล่านี้ มาสาธิตเนื้อหาเพื่อจัดทำ ไปสเตอร์สำหรับติดตามบ้านของผู้ให้ข้อมูลหรือปราชญ์ชาวบ้าน และทำแผนที่วัฒนธรรมขึ้นในหมู่บ้าน อีกด้วย

หากคิดบนฐานความคิดที่ว่าภาษาคือกุญแจไขไปสู่ความรู้ด้านต่างๆ แล้ว การสร้างเครือข่ายของ นักวิชาการและกลุ่มคนต่างๆ โดยให้ภาษาเป็นแกนกลาง จะช่วยขยายให้เกิดความรู้เพิ่มขึ้นอีกหลายแขนง และยังช่วยสร้างเนื้อหาที่ทำให้สามารถสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

สรุป

ในสภาวะปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางภาษาและวัฒนธรรมจะพบเห็นกันอยู่ตามสภาพการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม ถ้าปล่อยให้ไปเป็นไปตามธรรมชาติและขาดความตระหนัก ภาษาและวัฒนธรรม ต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ก็จะเสื่อมสลายไป ภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ล้วนมีคุณค่า ควรค่าแก่การดูแลรักษา เพราะทำให้เข้าใจรากเหง้าและตัวตนของคนในชาติเพิ่มขึ้นแต่การอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น จะเกิดขึ้นได้และมีความยั่งยืน ต้องเกิดจาก จิตใจที่อยากจะทำ ผนวกกับกระบวนการทำงานแบบคู่ขนานระหว่างนักวิชาการจากภายนอกกับคน ภายในชุมชน ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันเยาวชนเลอเวีอะ และคนในชุมชนบ้านป่าแป๋มีความพึงพอใจ ที่จะสงวนรักษาภาษา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถที่จะเขียนภาษาของตนเองได้ด้วย ระบบตัวเขียนที่นักวิชาการและแกนนำในหมู่บ้านร่วมกันพัฒนาขึ้น อีกทั้งเยาวชนในหมู่บ้านยังรับ รู้เรื่องราวต่างๆ ของตนเอง ได้แก่ ความรู้ทางประวัติศาสตร์รู้จักนิทาน และเรื่องราวเก่าๆ ความรู้ใน การหาอาหาร ความเชื่อเกี่ยวกับอาหาร และวิธีการประกอบอาหาร เป็นต้น ผู้เขียนเชื่อว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นต้องอาศัยการ โยงใยความคิดและร่วมปฏิบัติการจากเครือข่ายต่างๆ อย่างรอบด้านและลึกซึ้ง และ เห็นประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- กมล เครือชูข. (2552). รายงานฉบับสมบูรณ์การสืบทอดและใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชพื้นบ้าน
ชาวลัวะบ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
จิราภา เต็งไตรรัตน์และคณะ. (2543). จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
ณัฐวิ ทศรส และสุริยา รัตนกุล. (2539). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะว้า. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ป้อ ขจรศักดิ์ศรี. (2552). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์รักษัลเโพงละเวือะบ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2557). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาและฟื้นฟูสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย. กรุงเทพฯประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวเลอเวือะและมอญ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- สุริยา รัตนกุล. (2544). นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ภาคที่ 1. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อ
พัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2544). ภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต. รวมบทความวิชาการภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. หน้า 21-37 : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2547). ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์: ทรัพยากรล้ำค่าหรือปัญหาที่แก้
ไม่ตก. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. 23(1) : 15-24
- อิสระ ชูศรี และคณะ. (2557). ความมั่นคงทางอาหารและการสืบสานวัฒนธรรมการกินของกลุ่มชาติพันธุ์.
ภาษาและวัฒนธรรม: หลักประกันของสังคมสุขภาวะ. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย
มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 63-85
- Ager, D. (2001). **Motivation in Language Planning and Language Policy.** Clevdon: Multilingual
Matters.
- Condominas, Georges. (1921). English Translation 1990. "From Lawa to Mon, From Saa' to Thai". An
Occasional Paper of the Department of Anthropology, the Australian National University.
Canberra: Central Printery. ANU.
- Haudricourt, A.G. (1975). Why and How the 'Small Languages' should be Studied. *JSS.* 63(2), 1-3 [with ref.
to Southeast Asia].
- Hutchinson, E.W. (1935). The Lawa in Northern Siam. **Journal of the Siam Society.** 27(2),
(April), 153-182
- Matlin M. W. (1995). **Psychology.** Second edition Holt, Rinehart and Winston, Inc. Texas.
- Premsrirat, Suwilai. (2007). "Endanger languages of Thailand", in Morita (ed.). **IJSL.** Vol. 186,
New York: Mouton de Gruyter.
- Seidenfaden, Erik. (1923). The Lawa: Additional note. **JSS.** 17(2), 101-102.